

VILGOT SJÖMAN

ET INTERVIEW

Vilgot Sjömans syvende og hidtil sidste film »I lyver«, fortæller om svensk fængselsvård* – og om den 21-årige Lasse Karlssons tur gennem systemet. Inspirationen til filmen fik Sjöman i bogen »Samarbejde över muren«, der består af en autentisk brevveksling mellem Lasse Karlsson og den lidt ældre tegnelærer Björn Vilson. I bogen – og i filmen – skildres, hvordan Lasse Karlsson holdtes fængslet i den lukkede afdeling, skønt hans alkoholisme var så fremskredet, at behandling var påkrævet. Forskellige eksempler illustrerer fængselsmyndighedernes manglende evne til at give Lasse Karlsson den rigtige behandling (f. eks. varer det længe at komme til psykiater, da der kun findes en til i alt ca. 600 fanger). Efter at være blevet løsladt klarer Lasse Karlsson sig en tid, idet Björn Vilson tager sig af ham, men filmen slutter med at fortælle, at Lasse atter er blevet fængslet og idømt otte måneder.

Før Sjömans film vises en film optaget af fængselsmyndighederne til supplerende belysning af fængselsforholdene i Sverige.

Den følgende samtale med Vilgot Sjöman er foretaget umiddelbart før filmens premiere i Stockholm. Deltagere i samtalen er: Flemming Behrendt, Anders Bodelsen, Poul Einer Hansen, Philip Lauritzen, Poul Malmkjær, Astrid Pade, Mikael Sne og Chr. Braad Thomsen.

* Begrebet »Vård« er svært at oversætte dækkende til dansk. I Sverige findes ordet bl. a. i forbindelserne: barnvård, kriminalvård, narkotikavård, fångvård og sjukvård. Det kan betyde: pleje, tilsyn, behandling, varetægt, forsorg, omhu, værn, beskyttelse, opsyn, tilsyn – og ordet dækker således generelt hele den sociale sektor i Sverige. Vilgot Sjöman mener, at ordet i dag har mistet sin oprindelige humanitære mening.

Vilgot Sjöman udspørges.

– I hvor høj grad mener du, det er samfundets skyld, at Lasse ikke resocialiseres? Eller har han simpelt hen en psyke, der uanset hvad han gør, ikke kan indpasses?

– Jeg opfatter ham som et barn, der er tidligt skadet. Det begynder med børnehjemmet og fortsætter med alkoholikeranstalten og endelig fængselsvæsenet. Filmen handler om hele vårdsektoren i retsplejevæsenet. Ved vi overhovedet, hvordan vi skal hjælpe dem, der er tidligt skadede? For det helt fantastiske i historien er vel egentlig, at det er en alkoholiker, altså en syg person, der havner i fængsel. De lovovertrædelser han har gjort, er meget små og har aldrig skadet noget menneske. Desuden er de uoverlagte og ugenemtænkte.

– Har du en idé om, hvad der burde gøres ved Lasse?

– Intensiv og personlig terapi, vil jeg tro. Det er i hvert fald den metode, som interesserer mig mest.

– Er det ikke, hvad Björn prøver?

– Vel sagtens, men det interessante er så, hvorfor terapien mislykkes. Det er det spørgsmål, jeg vil stille publikum. Tvinge dem til at tænke over, på hvilke punkter Björn fejler.

– Er det, fordi Björn stiller krav, som Lasse ikke kan honorere? At han vil have, at han skal formulere sig som kunstner?

– Ja, måske...

– Problemet er vel, at Björn er en initieret amatør. Han påtager sig en rolle, som ikke udspilles af andre, som ikke findes i samfundet.

– Ja, måske...

– Er der ikke en parallel mellem denne film og »491«? I begge film er der tale om en velmenende, men ukvalificeret hjælper. Er du enig i, at Björn er ukvalificeret?

– Jeg har tænkt på, at man kunne kalde denne film for 492. Forholdet mellem de erfarne og de uskyldige er et tema, der altid har fascineret mig. Det naive, uskyldige og uerfarne menneske kontra det, der besidder en frygtelig stor livserfaring. Meget af, hvad jeg har skrevet eller filmet, har handlet om dette forhold.

– Vil du med filmen opstille noget i retning af et alternativ til samfundets behandling af Lasse?

– Nej, vi ved jo alle, at kunstnere er forbandet dårlige til at give forslag om, hvordan samfundet skal løse sine problemer. Derimod kan de gøre en smule nytte ved at give et stærkt og mangesidet billede af fænomener, sammenhænge og forhold i samfundet.

– Hvordan er historien om forfilmens tilblivelse? Er filmen udformet med forfilmen i tankerne?

– Ja, jeg var fra begyndelsen indstillet på, at vi skulle have en kort forfilm – lånt af fængselsvæsenet – der skulle give nogle oplysninger om det svenske kriminalvård. Men det tog lang tid, inden vi fik etableret et samarbejde mellem os og kriminalvårdsstyrelsen på det punkt.

– Havde man indvendinger mod hovedfilmen?

– Det ved jeg ikke – jeg har aldrig talt med dem om det. Den eneste aftale vi havde var, at de skulle se den, inden de sagde O.K. til deres egen forfilm. Hvad de egentlig synes om min film, må I spørge dem om. Men jeg kan ikke tænke mig, at de ville have accepteret forfilmen, hvis de syntes, langfilmen var allerhelvedes forkert.

– »I lyver« har en dokumentarisk kvalitet, som ikke findes i dine tidligere film. Vil du mene, at det er erfaringer fra »nysgerig«-filmene, der har forårsaget dette?

– Der var noget meget attraktivt ved dette materiale. At det virkelig er hændt, er en stor styrke, når man som jeg gerne vil lave samfundskritiske film. Nysgerrig-filmene havde jo hele tiden en blanding af fiktion og realisme, mens denne film er langt mere konkret.

– Hvad er der sket med Lasse senere?

– Filmen slutter med at fortælle, at Lasse begår to indbrud og derfor kommer i fængsel igen. I dag har han være ude i lidt over et år og kan for første gang siden 1963 færdes uden overvågere, men har stadig store følelsesmæssige problemer foruden alkoholen.

– Snyder du ikke publikum for en væsentlig oplysning, når du ikke i efterteksterne fortæller, at det virkelig går ham bedre nu?

– At skulle beskrive hans situation i dag, er jo mere kompliceret end den ene oplys-

ning. Filmen er simpelt hen et enkelt år af Lasse Carlssons liv.

– Men du tilbageholder dog en vigtig oplysning ved at standse der, hvor det ser mørkest ud for ham?

– Jeg har altid været tiltrukket af sorte slutninger.

– Mener du, at problemet i virkeligheden drejer sig om en anden indstilling over for kriminalitet, eller er det et spørgsmål om bevillinger?

– Dybest set er det et spørgsmål om, hvad Hr. Jensen, manden på gaden, synes. Og man kan sige, at jeg – alle os, der sysler med at lave såkaldt engagerede produkter – har gjort det let for os ved at vælge at slå på myndighederne. Det kan man jo altid gøre og sige: de gør ikke, hvad de skal, Rigsdagen giver ikke penge o.s.v. Kendsgerningen er imidlertid, at de alle er afhængige af, hvad manden på gaden mener. Og hvordan man skal træffe Hr. Jensen og få ham til at tænke lidt anderledes, det ved jeg ikke, og jeg kender ingen, der har formået at løse dette problem. Vi kan kun håbe på, at man ved at lave kritiske billeder af samfundet dumper ned her og der i debatten, selvom det er en langsommelig proces.

– Har Hr. Jensen spillet nogen rolle for udformningen af filmen. Har man forsøgt at gøre den så pædagogisk som muligt?

– Vi har diskuteret ham meget, og jeg selv var meget indstillet på at gøre filmen tydelig og klar, men man kommer hurtigt i en konflikt mellem sine kunstneriske intentioner og de pædagogiske. Og det er vel grunden til, at filmen nogle steder er for tydelig, andre for kompliceret.

– Det grundige forarbejde med skuespillerne – har det sat dem i stand til at improvisere frit?

– Vi skrev ikke noget manuskript, kun et hændelsesforløb. Vi ville ikke fastlåse os fra starten, men lade de enkelt scener opstå undervejs.

– Bliver det ikke en begrænsning af filmens mere almene sigte, at Lasse er kunstner?

– Der er flere, som synes det.

– Og du selv?

– Ja, havde jeg haft et andet materiale, havde jeg måske taget det. Men det havde jeg altså ikke, og Lasse er kunstner.

Nysgerrig-filmene var for mig en stor sandkase, hvor jeg tumlede mig, hvor jeg kunne gøre, hvad der pludselig faldt mig ind, og gjorde det. Bagefter fik jeg mere interesse for at se på et bestemt emne, som jeg til gengæld kunne beskæftige mig mere indgående med. Det er derfor ikke mærkeligt, om denne film virker mere objektiv, eller i hvert fald mere argumenteret, idet jeg har samlet materiale og studeret det nøje. Denne film skulle fra starten ikke handle om mig, men om et hjørne af det svenske samfund.

– Hvorfor har du kaldt filmen »I lyver«?

– Der fortælles så meget rosende om svensk kriminalvård; vi bryster os af den, når vi kan få mulighed for det, og har så uørt mange fine ideologiske fraser. Vi taler om værd, men der er ikke tale om værd. Jeg har gerne villet vise, hvordan det så berømte og progressive svenske fængselsvæsen fungerer i et enkelt tilfælde.

Som en rusten gammel maskine.

Philip Lauritzen.

BO WIDERBERG ET INTERVIEW

I midten af oktober måned – umiddelbart før de første optagelser af »Joe Hill« skulle finde sted i New York – fik jeg lejlighed til at snakke med Bo Widerberg i en times tid over en båndoptager.

»Oprøret i Ådalen« har nok internationalt været hans hidtil største succes. I Sverige er den imidlertid blevet heftigt angrebet for sin politiske holdning, og Bo Widerberg indvilligede i at svare på kritikken. Men allerførst lidt om hans deltagelse i den politiske kollektivfilm »Den hvide sport«.

Den 2. maj 1968 skulle der i den lille sydsvenske by Båstad spilles en tenniskamp mellem Rhodesia og Sverige. Trods talrige protester fra forskellige politiske grupper mod kampen, der blev opfattet som en uacceptabel anerkendelse af Ian Smiths styre og dets apartheidpolitik og i modsætning til svensk udenrigspolitik, besluttede Svensk Tennisforbund at gennemføre kampen, idet man her ikke så nogen forbindelse mellem sport og politik. De politiske grupper besluttede dernæst med udenomparlamentariske midler at forhindre kampen. Blandt dens modstandere var 13 filmfolk, som bestemte at lave en film om begivenhederne og motiverne bag dem. Gruppe 13 består af: Roy Andersson, Kalle Boman, Lena Ewert, Sven Fahlén, Staffan Hedquist, Axel Lohmann, Lennart Malmer, Ingela Romare-Malmer, Jörgen Persson, Inge Roos, Rudi Spee, Björn Öberg og Bo Widerberg, og deres film »Den vita sporten« blev en af de bedste og mest konsekvente politiske film, der er lavet i Skandinavien.

Filmen falder i tre hoveddele:

1. Motiverne bag og selve optakten til demonstrationen i Båstad. En lang række stu-

Situation fra »Den vita sporten«.

denter, politikere og sportsfolk interviewes for kampen om deres syn på forholdet mellem sport og politik. På den ene side står synspunktet, at politik ikke kun er valg hver 4. år, men noget, der gennemsyner en hvilken som helst begivenhed i samfundet, således at en udskillelse af politik til en helt selvstændig og isoleret problematik i et folketing er uladsigelig. Palme, på det tidspunkt undervisningsminister, udtrykker det: »Nogle tennisklubber har tilsyneladende lige så lidt forstand på politik, som jeg har på tennis.« På den anden side står bl. a. tennispillerne og deres forbund, der kun ser omverdenen struktureret som en tennisturnering, hvor selvfølgelig kun tennismæssige kvalifikationer tæller.

2. Selve demonstrationen, der former sig som en sit-down for at forhindre tilskuerne i at komme ind på stadion. Politiet går til angreb med stave, hunde, vandkanoner og tåregas dirigeret bl. a. af formanden for Svensk Tennisforbund. Flere gange bryder demonstranterne igennem afspærringerne, men drives tilbage. Til sidst aflyses kampen, som først flere måneder efter spilles i Frankrig (3-2 til Sverige).

3. Efterdønningerne. Den lokale befolkning interviewes, og flere viser sig at være besat af en sand lynchstemning. Politiet må have større beføjelser, siges det, for Sverige er forhåbentlig ikke helt kommunistisk endnu. Den samlede presse langer ud efter demonstranterne og demonstrationen kaldes voldelig. Politikernes holdning er også blevet mere forloren.

Filmens centrale emne er nok mere pressens funktion end selve problematikken omkring sport/politik. Det fremgår tydeligt, at aviserne og TV lancerer begivenheder, der ikke er foregået, men som befolkningen menes gerne at ville have. Samtidig beskrives det trykte ords autoritet, idet de fleste interviewede erkender, at deres forargelse over demonstrationen bunder i pressens referater.